

МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ МОРАЛЬНИХ ЕМОЦІЙ У СИТУАЦІЇ «ПОРУШЕННЯ НОРМ ЕТИКИ» В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ: СЕМАНТИКО-КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ

Ведута В.В.,

Національна академія Служби безпеки України

У статті розглянуто семантико-когнітивні особливості організації емоційного досвіду носіїв англійської мови у контексті текстової ситуації «порушення норм етики». Емоційні реакції учасників досліджуваних ситуацій на порушення етичних норм вивчаються крізь призму засобів мовної репрезентації моральних емоцій у сучасних художньому та публіцистичному дискурсах з урахуванням когнітивних механізмів та психологічних процесів, пов'язаних із виявами етики.

Ключові слова: моральні емоції, моральне знання, текстова ситуація, порушення норм етики, показники емотивності.

Відомо, що жодне суспільство не може існувати і розвиватись без узгодження різноманітних суперечливих інтересів людей, дотримання певних обов'язків і правил поведінки, які є важливою частиною морального знання [31, 3, 5], що репрезентує систему наївних уявлень представників спільної моральної традиції про основні принципи етичної та неетичної поведінки і про стереотипні ситуації дотримання або порушення етичних норм [31]. Проте у ситуаціях реального спілкування вчинки людини не завжди відповідають встановленим суспільством нормам регулювання поведінки, що, як правило, викликає негативне емоційне ставлення учасників комунікації як до неетичних дій, так і до тих осіб, чії дії не узгоджуються з чинними у суспільстві етичними нормами.

Виявлення причин такої невідповідності та розкриття психологічних процесів і когнітивних механізмів, що лежать в основі людської етики [19; 21; 26], в ракурсі сучасної когнітивної парадигми надає особливої актуальності дослідженню *моральних емоцій* [26, 858; 28, 720; 36, 30], які поряд із знанням, здобутим людиною під час її морального розвитку [32; 35], відіграють важливу роль у регулюванні поведінки [26; 28; 36].

Об'єктом нашого дослідження є моральні емоції, опрідметнені за допомогою мовних засобів у сучасних англомовних різностильових дискурсах.

Предмет вивчення становлять семантико-когнітивні особливості організації емоційного досвіду носіїв англійської мови, розглянуті з точки зору сукупності засобів його мовної репрезентації у художньому та публіцистичному дискурсах у контексті ситуації «порушення норм етики».

Мета статті — виявити особливості текстового втілення емоційного досвіду учасників ситуації «порушення норм етики» у різностильових англомовних дискурсах з огляду на когнітивні механізми та психологічні процеси, пов'язані із виявами етики.

Для досягнення цієї мети необхідно розв'язати такі **завдання**: окреслити основні напрями вивчення моральних емоцій у сучасній науковій парадигмі; визначити способи представлення вербалізованих знань носіїв англійської мови про емоційний аспект ситуації «порушення норм етики»; виокремити емоційно навантажені компоненти досліджуваних ситуацій та виявити специфіку відображення моральних емоцій у сучасному англомовному художньому та публіцистичному дискурсах.

У психологічній літературі емоції, які мотивують (не)етичну поведінку [10, 55; 26, 853] або виникають у відповідь на неї [26, 853], повідомляючи людині, яка їх переживає, про значення та можливі наслідки результатів її діяльності для неї самої та її оточення [2, 127; 12, 359], відносять до категорії *моральних* [23, 666; 26, 853; 28, 719; 36, 31; 40, 347]. Їх вивчення привертає увагу не лише психологів [23; 26; 27; 28; 36; 40], але й дослідників штучного інтелекту [34], представників нейронауки [17; 18; 19; 20; 21] та когнітивної лінгвістики [3; 11, 487–537; 22; 33, 21–36].

Психологічні розвідки, головним чином, присвячені вивченню ролі моральних емоцій у мотивації [30, 253–254] і регулюванні поведінки людини [30; 23, 666; 36, 30–33], а також у прогнозуванні можливих наслідків різноманітних емоційних реакцій, спричинених (не)етичною поведінкою [23, 686–688; 26, 853].

Значна увага в межах цього напрямку дослідження приділяється проблемі категоризації моральних емоцій* [26] з метою виокремлення ознак, відповідно до яких окремі емоції відносять до категорії мораль-

* За класифікацією, запропонованою професором психології Вірджинського університету Джонатаном Хайдтом [26, 855], категорія моральних емоцій включає такі підкатегорії: 1) самоусвідомлювальні (self-conscious); 2) соціально

них і протиставляють тим, що не належать до цієї категорії [26], та характеристик, що дозволяють відмежувати одні моральні емоції від інших** [23, 678–680; 28, 723–734; 40, 347–363].

У межах *нейронауки* поряд із аналізом ролі емоцій у процесі прийняття морального рішення [19; 20; 21] актуальним є виявлення й вивчення нейронних механізмів, активація яких дає змогу людині відчувати емоції інших людей*** [17; 18; 29], а також механізмів, що впливають на її здатність передбачати неприємні наслідки власних вчинків [20] та дій, які підлягають спостереженню**** [18, 160; 19, 339–340].

У ракурсі *когнітивної лінгвістики* дослідження емоцій здійснюється з метою вивчення особливостей концептуалізації [3, 326–375; 9, 280–287], категоризації [11, 491–537; 16, 35] та образного осмислення [7, 31; 11, 491–537; 22, 2387] емоційного досвіду людини, об'єктивованого в мові [3; 9; 13], мовленні [4] та тексті [7; 8; 14; 15]. Крім цього, методи сучасної когнітивної лінгвістики уможливають встановлення особливостей впливу емоцій, у тому числі й моральних, на адресата текстового повідомлення [5, 74] та способів формування у нього певного (негативного або позитивного) емоційного ставлення до ситуацій, представлених у тексті чи дискурсі [5; 8, 3].

Використання методології когнітивної лінгвістики в процесі вивчення соціально значущих фрагментів дійсності, в тому числі й ситуацій «порушення норм етики», дає змогу шляхом лінгвокогнітивного аналізу тексту чи дискурсу виокремити основні закономірності та принципи організації етичних знань (етичного досвіду) в мисленні людини. Вивчення ж емоційного аспекту ситуацій спілкування, пов'язаних із порушенням етики, є важливим як для визначення ролі моральних емоцій у мотивації й регулюванні поведінки людини, так і для прогнозування можливих сценаріїв розвитку відповідних ситуацій у реальному житті.

Фрагменти набутих людиною знань про багатовимірний життєвий простір, включаючи емоційні реакції учасників досліджуваних ситуацій на порушення норм етики, втілюються в тексті чи дискурсі [6, 19], структура й семантика яких віддзеркалюють когнітивний досвід людини [6] та фіксують опосередковану мовою інформацію про світ [1, 4].

У процесі аналізу ситуацій «порушення норм етики», об'єктивованих у сучасному англійському художньому та публіцистичному дискурсах, було виявлено, що учасники досліджуваних ситуацій по-різному емоційно реагують на поведінку, яка не відповідає встановленим суспільством етичним нормам. На окремих етапах розвитку аналізованої ситуації комуніканти відчувають широкий діапазон моральних емоцій, починаючи від здивування (*surprise, astonishment*), зніяковілості (*embarrassment*), сорому (*shame*) й провини (*guilt*) та закінчуючи почуттями гніву (*anger*), презирства (*contempt*) або відрази (*disgust*) (DP; EJ; HC; LDL; NIMN; SC).

Одним з форматів вербального втілення емоційних реакцій носіїв англійської мови на порушення етики є *текстові ситуації* [6, 19], які у вигляді тематично поєднаних змістовних компонентів тексту [6], репрезентують інформацію про емоційний досвід людини через показники емотивності [8, 6], тобто текстові елементи, які прямо або опосередковано вказують на емоційне ставлення учасників актуалізованих у тексті чи дискурсі ситуацій до об'єктів і явищ навколишньої дійсності, а також моделюють ймовірний емоційний відгук читача на них [8, 6].

Виступаючи як сигнали емотивності, пов'язані з експлікацією в тексті знань про мову, емотивні ситуації (які є віддзеркаленням у тексті ситуацій об'єктивної дійсності) та емотивні топіки (які задають або

засуджувани (other-condemning); 3) соціально схвалювані (other-praising); 4) емпатійні (other-suffering). До першої групи відносять сором (shame), зніяковілість (embarrassment), провину (guilt); до другої — презирство (contempt), гнів (anger) і відразу (disgust); до третьої — вдячність (gratitude), благоговіння (awe) й піднесеність (elevation); до четвертої — співчуття (sympathy) та співпереживання (compassion) [26, 855].

** Так, наприклад, психологи виокремлюють дві форми сорому [26, 859–860]. Перша — це самоусвідомлювана моральна емоція, яка виникає у порушника етики як реакція на власну неетичну поведінку і свідчить про відчуття ним провини [26; 30, 260], друга — так званий протосором, який може з'явитися у присутності людини вищої за статусом [23, 860] і не має нічого спільного з ситуаціями «порушення норм етики».

*** Можливість відтворювати та/чи переживати відчуття й емоції інших людей пояснюється дією механізму дзеркальних нейронів [37; 38], які відповідають за процеси неусвідомленої імітації та наслідування [5, 75], активуючись як при виконанні людиною певних дій та відчутті нею певних емоцій, так і при спостереженні за іншою людиною, яка виконує окремі дії й переживає певні емоції [5; 37; 38]. Ключовими для процесу співпереживання однією людиною емоцій іншої є зовнішні прояви емоційних реакцій (зокрема, вираз обличчя, міміка, жести), невимущена імітація яких спостерігачем активує у його свідомості (пам'яті) відповідні цим виявам емоції [29].

**** Людина здатна передчувати негативні наслідки неналежної поведінки завдяки підсвідомим емоційним сигналам — так званим соматичним маркерам [18, 160], що виникають або можуть бути викликані навмисно в результаті свідомого чи підсвідомого відтворення справжніх (пережитих особисто) або гіпотетичних подій та приємних або ж відразливих емоційних станів, що супроводжували їх [19, 339–340].

уточнюють напрямок інтерпретації тексту) [8, 8–10], показники емотивності актуалізуються в сучасних різностильових дискурсах як емоційно навантажені текстові елементи, що вказують на емоційне ставлення носіїв англійської мови до порушення етики завдяки позначенню (за допомогою лексичних одиниць, що вживаються в сучасній англійській мові на позначення емоцій), вираженню (через вказівку на фізіологічні зміни та поведінкові реакції організму, що супроводжують емоції) або зображенню (через описи виявів емоційних станів та за допомогою словесної образності) окремих емоцій або емоційних станів [15, 10–11].

При цьому основу ідентифікації та інтерпретації таких емоційно навантажених текстових елементів адресатом текстового повідомлення складають не лише його знання про закріплені в певному суспільстві прототипні ситуації, що викликають ті чи інші емоції, але й вміння розпізнавати конвенційне та неконвенційне використання в тексті емоційно значущих мовних засобів, які вживаються на позначення емоцій [8, 7–8].

Вивчення текстових ситуацій «порушення норм етики», виокремлених у сучасних художньому та публіцистичному дискурсах, дало змогу виявити, що до показників емотивності, які експліцитно вказують на емоційні реакції учасників досліджуваних ситуацій, належать: 1) нейтральна щодо емоційної забарвленості лексика (*виділено у прикладах напівжирним курсивом*), яка застосовується в англійській мові на позначення моральних емоцій; 2) лексичні одиниці, які описують а) симптоматику відчуття тих чи інших емоцій; б) емоційне осмислення здійснених неетичних дій, в) базові емоції чи емоційні дії, що супроводжують вияви моральних емоцій (*підкреслено у наведених уривках*).

Як приклад розглянемо два фрагменти текстових ситуацій, представлених у художньому та нехудожньому дискурсах:

(1) *‘Why, Charles! She exclaimed. ‘What a surprise to find you here’.*

He looked at her with total lack of comprehension.

‘I ... I’m sorry’, he ventured. ‘I don’t recognize ...’

‘Mattie Storin. Don’t you remember? We spent a most enjoyable evening together in Bournemouth a couple of weeks ago’.

*‘Oh, I’m sorry, Miss Storin. I don’t remember. You see, I’m an alcoholic, that’s why I’m here, and I was in no condition a few weeks ago to remember very much at all’. < ... > Mattie suddenly blushed deeply. She realized that she had intruded into the private world of a sick man, and she felt **ashamed** [43, 226–227];*

(2) *Cyclists are hypocritical because they hate drivers, YET THEY ARE DRIVERS! Albeit drivers with extreme prejudice — two wheels good, four wheels bad! And, like a lot of dedicated drivers, they have nothing but **contempt** for the snail’s-pace pedestrians, whom they sometimes accuse of being ‘selfish’ for ‘having space they do not have to share’ [45, 35].*

У першому прикладі, який є уривком з політичного роману М. Добса “The House of Cards” («Карткова хатка»), представлено фрагмент розмови між журналісткою газети “The Telegraph” Метті Сторін (*Mattie Storin*) та рідним братом прем’єр-міністра Великої Британії Чарлзом Коллінріджем (Charles Collinridge), який проходить лікування у центрі позбавлення від алкогольної залежності. Збагнувши, що втручається у приватне життя хворої людини (*She realized that she had intruded into the private world of a sick man*), примушуючи співбесідника виправдовуватись (*You see, I’m an alcoholic, that’s why I’m here, and I was in no condition a few weeks ago to remember very much at all*), Метті відчуває сором (*she felt ashamed*) як реакцію на власну неетичну поведінку, симптомами якого було раптове сильне почервоніння кольору обличчя (*Mattie suddenly blushed deeply*) та усвідомлення недоречності такого втручання (*She realized that she had intruded into the private world of a sick man*).

Другий приклад є фрагментом з книги Джулі Берчл та Чеса Бердена “Not in My Name” («Не від мого імені»), що належить до жанру документальної прози. У наведеному уривку йдеться про упереджене ставлення (*prejudice*) велосипедистів як до водіїв (хоча вони й самі є такими, хіба що на двох колесах: *yet they are drivers!*), так і до повільних, як черепахи, пішоходів (*the snail’s-pace pedestrians*), до яких вони відчувають лише надумане презирство (*they have nothing but contempt*), ненависть (*they hate drivers*) та безпідставний егоїзм (*accuse of being “selfish” for “having space they do not have to share”*).

У наведених прикладах актуалізація емоційної реакції порушника етики на власну неетичну поведінку (1) або на уявне порушення етики іншими людьми (2) відбувається експліцитно — за рахунок лексичних одиниць, що вживаються в сучасній англійській мові на позначення самоусвідомлюваної моральної емоції сорому (*ashamed*), соціально засуджуваної моральної емоції презирства (*contempt*), а також за допомогою лексики, яка описує емоційне ставлення комунікантів до порушення етичних норм через вказівку на фізіологічні зміни організму (*Mattie suddenly blushed deeply*), базові емоції (*they hate drivers*), емоційні дії (*extreme prejudice; accuse of being “selfish”*) та емоційне осмислення цих дій

(*She realized that she had intruded into the private world of a sick man*), які супроводжують вияви моральних емоцій.

Іншим, імпліцитним способом вираження емоційного досвіду учасників ситуацій «порушення норм етики» є втілені у тексті метафоричні або метонімічні концептуальні моделі, які не лише належать до базових характеристик і способів пізнання [11, 111], але й невіддільні від морального мислення й моральної уяви людини [31, 33]. Основу цих моделей складають здебільшого наївні (необов'язково об'єктивні, наукові) уявлення носіїв мови про фізіологічні ефекти моральних емоцій та поведінкові реакції, що викликаються ними [22, 2385].

Метонімічні моделі сигналізують про відчуття комунікантами моральних емоцій через їх передбачуваний фізіологічний ефект [11, 495] або відповідні поведінкові реакції, у той час як ключовою для метафоричних концептуальних моделей є подібність між окремими моральними емоціями та фізіологічними ефектами, що супроводжують їх [22, 2387].

Наведемо як приклад фрагмент публіцистичного дискурсу, автори якого висловлюють своє відразливе ставлення до лицемірства (*hypocrisy*) та сучасних лицемірів (*the modern hypocrite*), а також прагнуть сформулювати ймовірне негативне ставлення читача до них:

Yep, modern hypocrisy really does suck. In the comparatively good old days, hypocrisy meant Tory MPs who preached family values while banging their secretaries, or lefties espousing equality but pursuing a champagne lifestyle, or anti-drug firebrands who had smoked pot at university. It seemed serious and sickening at the time but now appears almost quaint and sweet when compared to its present-day counterpart. [...]

You know, it's not safe to go out on the streets any more. Everywhere you turn you are forced to dodge stones being flung from glass houses, or protect your ears from the deafening din of people saying, 'Do as I say, not as I do,' and all this is going on amid the rising, rotten stench of hypocrisy that pollutes the very air we breathe. So stay at home, put your feet up and join us as we unmask the ghastly creature that is the modern hypocrite [45, XIII–XIII].

У наведеному прикладі об'єктивізація моральної емоції відрази, яку прямо не названо, відбувається на основі наївних уявлень про її причини та фізіологічні ефекти. За даними психологічних досліджень [10, 37–40; 26, 857; 28, 721], ця емоція виникає як реакція на неприємний смак чи запах [10, 38], безпосередній або ж опосередкований контакт з якими може викликати відчуття огиди й/або нудоти [10, 38] та зумовити відсторонення від джерела виникнення цієї неприємної емоції, а в подальшому уникнення безпосереднього контакту з ним [10, 38; 26, 857; 28, 721]. Так, в основі образів лицеміра та лицемірства в аналізованому фрагменті лежить суміжність між відразою та фізіологічною реакцією огиди й/або нудоти, що в тексті об'єктивується виразами *hypocrisy really does suck* (лицемірство, насправді, обридне/мерзенне), *sickening* (від якого нудить) та *the ghastly creature that is the modern hypocrite* (огидне створіння, яким є сучасний лицемір), втілюючи концептуальну метонімію **фізіологічний ефект емоції заміщує емоцію**.

Окрім цього, фізіологічна відраза, що викликається неприємним смаком або запахом (у тексті це гнилий сморід лицемірства — *rotten stench*), прирівнюється до моральної, причиною виникнення якої є неетична поведінка, тобто лицемірство (*hypocrisy*). До того ж шкода, якої зазнає людина в результаті викидів у повітря різноманітних забруднювачів навколишнього середовища, метафорично уподібнюється до шкоди, якої вона може зазнати в результаті порушення етики (*that pollutes the very air we breathe*). В основі такого ототожнення лежить концептуальна метафора **моральні почуття є фізичні відчуття**.

Метафора та метонімія є когнітивними процесами, які відрізняються один від одного за: 1) типом відношень, які існують між зіставляваними поняттями [33, 146] (наприклад, відношення подібності чи суміжності між моральними емоціями та фізіологічними ефектами, що супроводжують їх); 2) основною функцією, яка для метафори полягає у сприянні розумінню складних абстрактних понять (моральних почуттів) за допомогою простіших і зрозуміліших (фізичних відчуттів), а для метонімії — у приверненні уваги та наданні ментального доступу до менш прозорих понять шляхом вживання замість них таких, які є доступнішими для носіїв мови в конкретній ситуації [33, 147–148; 11, 111] (наприклад, застосування лексики на позначення фізіологічних ефектів емоцій замість самих моральних емоцій); 3) «відстанню» між зіставляваними величинами, що пояснюється їхньою належністю до однієї (метонімія) або різних (метафора) концептосфер [33, 147].

Попри низку розбіжностей, які існують між метафоричними та метонімічними когнітивними моделями, нерідко спостерігаються випадки їхньої взаємодії [24, 436; 25, 324; 39, 2], зумовлені наявністю взаємних мотиваційних зв'язків та розмитістю меж між зіставляваними категоріями [24, 449]. Поєднання метафори й метонімії відомі в сучасній науковій парадигмі як метафтонімія (*metaphonymy*) [25, 324], метафорична метонімія [11, 505] або метонімічна метафора (*metonymy-based metaphor*) [22, 2384–2386].

Як приклад розглянемо фрагмент текстової ситуації, вилученої з роману “Deception Point” («Точка обману») Д. Брауна, де йдеться про зустріч американського сенатора Седжвіка Секстона з його дочкою Рейчел у ресторані за діловим сніданком:

“Ms. Sexton”, the reporter said quickly, “before you go, I was wondering if you could comment on the rumors that you called this breakfast meeting to discuss the possibility of leaving your current post to work for your father’s campaign?” Rachel felt like someone had thrown hot coffee in her face. The question took her totally off guard. She looked at her father and sensed in his smirk that the question had been prepped. She **wanted to climb across the table and stab him with a fork** [41, 24].

У їхню бесіду нібито випадково втручається журналіст, щоб поставити сенаторові декілька запитань стосовно його балотування у президенти США. Наприкінці інтерв’ю журналіст просить Рейчел (яка, м’яко кажучи, зневажає батька і не має намірів працювати на нього) прокоментувати чутки щодо її можливої участі у передвиборчій кампанії батька. Зрозумівши з усмішки батька (*his smirk*), що запитання було підготовлене заздалегідь (*the question had been prepped*), у Рейчел, яка відчуває майже фізичний негативний вплив поставленого запитання, подібний до виплеску гарячої кави в обличчя (*felt like someone had thrown hot coffee in her face* — **моральна несподіванка є фізичною несподіванкою**), виникає бажання перегнути-ся через стіл і штрикнути сенатора виделкою (*She wanted to climb across the table and stab him with a fork*).

У цьому фрагменті неетична поведінка сенатора Секстона викликає у його дочки моральну емоцію гніву. Актуалізація цієї соціально засуджуваної емоції відбувається на основі взаємозв’язку з її фізіологічними ефектами, суміжність між якими породжує концептуальну метонімію **фізіологічний ефект емоції заміщує емоцію**. Власне метонімічне заміщення в наведеному вище прикладі відбувається шляхом вербалізації одного з фізіологічних ефектів гніву, яким є рухове збудження, що може призвести до втрати контролю, про що свідчить бажання жертви завдати фізичної шкоди порушникові.

Окрім того, що рухове збудження є фізіологічним виявом гніву, воно також є однією з поведінкових реакцій безумства [11, 504–506]. Розмитість меж між категоріями гніву та безумства зумовлює частковий збіг їхніх фізіологічних ефектів, тому бажання Рейчел видертися на стіл (*She wanted to climb across the table*) і встромити в сенатора виделку (*and stab him with a fork*) є виявом актуалізації концептуальної метафтонімії, в основі якої лежить взаємозв’язок між концептуальною метонімією **безумна поведінка заміщує безумство** і метафорою **гнів — це безумство**.

Таким чином, вивчення особливостей актуалізації емоційного досвіду учасників ситуацій «порушення норм етики» в сучасному англомовному дискурсі дає змогу зробити такі **висновки**. Емоційні реакції комунікантів на порушення норм етики вербалізуються як за рахунок лексичних одиниць, що вживаються у сучасній англійській мові на їх позначення чи позначення супроводжувальних емоцій чи дій, так і за рахунок актуалізації метафоричних, метонімічних або метафтонімічних концептуальних моделей, в основі яких лежить подібність та/або суміжність між моральними емоціями та фізіологічними ефектами, що супроводжують їх.

Моральні емоції є важливою частиною етичного досвіду людини. Координуючи зв’язок між нормами етики та (не)етичною поведінкою, моральні емоції сигналізують індивідові про власні неетичні вчинки або ж про порушення етики, жертвою якого є він сам. Виникаючи як реакція на неетичну поведінку, моральні емоції здатні впливати на прийняття учасниками ситуації «порушення норм етики» рішення в умовах морального вибору та зумовлювати варіювання сценаріїв розвитку таких ситуацій. Тому **перспективи подальшого вивчення** афективного аспекту досліджуваних ситуацій передбачають у виокремленні напрямів сценаризації ситуацій, основним чинником варіювання яких є моральні емоції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барба Л.В. Лінгвокогнітивні особливості текстової ситуації «Злочин-відповідальність» у різних функціональних стилях сучасної англійської мови : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л.В. Барба. — Одеса, 1999. — 19 с.
2. Варій М.Й. Психологія : навч. посіб. / М.Й. Варій. — К. : Центр учбової літератури, 2007. — 288 с.
3. Вежбицкая А. Толкование эмоциональных концептов / А. Вежбицкая // Язык. Культура. Познание. — М. : Русские словари, 1996. — С. 326–375.
4. Водяха А.А. Эмоциональная картина мира: реализация эмоционального кода / А.А. Водяха // Acta Linguistica. — 2007. — Vol. 1, № 2. — С. 25–32.
5. Воробйова О.П. Ідея резонансу в лінгвістичних дослідженнях / О.П. Воробйова // 36. наук. статей: Мова. Людина. Світ. До 70-річчя професора М.П. Кочергана / відп. ред. Тараненко О.О. — К. : Вид. центр КНЛУ, 2006. — С. 72–86.

6. Воробьева О.П. Текстовая номинация в ракурсе когнитивной лингвистики / О.П. Воробьева // Языковая категоризация (части речи, словообразование, теория номинации) : матер. круглого стола, посвященного юбилею Е.С. Кубряковой, по тематике ее исследований. — М. : ИЯ РАН, 1997. — С. 18–20.
7. Галуцьких І.А. Тілесний код емоцій і почуттів в образному просторі художнього тексту: концептуальний аналіз (на матеріалі оповідань В. Вулф та Д.Г. Лоуренса) / І.А. Галуцьких // Вісник КНЛУ. Серія Філологія. — 2012. — Т. 15, № 2. — С. 30–40.
8. Гладько С.В. Емотивність художнього тексту: семантико-когнітивний аспект (на матеріалі сучасної англійської прози) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / С.В. Гладько. — К., 2000. — 16 с.
9. Дорофеева Н.В. Удивление / Н.В. Дорофеева // Антология концептов / под ред. В.И. Карасика, И.А. Стернина. — Т. 1. — Волгоград : Парадигма, 2005. — С. 277–290.
10. Изард К.Э. Психология эмоций [Электронный ресурс] / Кэррол Э. Изард ; [пер. с англ.]. — СПб. : Питер, 1999. — 464 с. — Режим доступа : http://www.many-books.org/auth/3949/book/11496/izard_kerrol_e/psihologia_emotsiy/read
11. Лакофф Дж. Женщины, огонь и опасные вещи: Что категории языка говорят нам о мышлении / Дж. Лакофф ; [пер. с англ. И.Б. Шатуновского]. — М. : Языки славянской культуры, 2004. — 792 с.
12. М'ясоїд П.А. Загальна психологія : навч. посіб. / П.А. М'ясоїд. — К. : Вища шк., 2000. — 479 с.
13. Селігей П.О. Внутрішня форма назв емоцій в українській мові : автореф. дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / П.О. Селігей. — К., 2001. — 22 с.
14. Филимонова О.Е. Эмоциология текста. Анализ репрезентации эмоций в английском тексте : учеб. пособ. / О.Е. Филимонова. — СПб. : ООО «Книжный Дом», 2007. — 448 с.
15. Харкевич Г.І. Відображення стану тривоги персонажа в англійській художній прозі: семантико-когнітивний та наративний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Г.І. Харкевич. — К., 2004. — 20 с.
16. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В.И. Шаховский. — Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1987. — 191 с.
17. Avenanti A. Racial bias reduces emphatic sensory-motor resonance with other-race pain / A. Avenanti, A. Sirigu, M.S. Aglioti // *Current Biology*. — 2010. — № 20. — P. 1018–1022.
18. Bechara A. The Iowa Gambling Task and the somatic marker hypothesis: some questions and answers / A. Bechara, H. Damasio, D. Tranel, A.R. Damasio // *Trends in Cognitive Sciences*. — 2005. — Vol. 9, № 4. — P. 159–162.
19. Bechara A. The somatic marker hypothesis: a neural theory of economic decision / A. Bechara, A. Damasio // *Games and Economic Behavior*. — 2005. — Vol. 52, № 2. — P. 336–372.
20. Brain, emotion and decision making: the paradigmatic example of regret / G. Coricelli, R.J. Dolan, A. Sirigu // *Trends in Cognitive Science*. — 2007. — Vol. 11, № 6. — P. 258–265.
21. Damasio A. Neuroscience and ethics: intersections / A. Damasio // *The American Journal of Bioethics*. — 2007. — Vol. 7, № 1. — P. 3–7.
22. Ding F. The interaction between metaphor and metonymy in emotion category / Fangfang Ding // *Theory and Practice in Language Studies*. — 2012. — Vol. 2, № 11. — P. 2384–2397.
23. Eisenberg N. Emotion, regulation, and moral development / Nancy Eisenberg // *Annual Review of Psychology*. — 2000. — № 51. — P. 665–697.
24. Geeraerts D. The interaction of metaphor and metonymy in composite expressions / Dirk Geeraerts // *Metaphor and Metonymy in Composition and Contrast*. — Berlin : Mouton de Gruyter, 2002. — P. 435–465.
25. Goossens L. Metaphtonymy: the interaction of metaphor and metonymy in expressions for linguistic action / Louis Goossens // *Cognitive Linguistics*. — 2009. — Vol. 1, № 3. — P. 323–342.
26. Haidt J. The moral emotions / Jonathan Haidt // *Handbook of Affective Sciences* / ed. by R.J. Davidson, K.R. Scherer, H.H. Goldsmith. — Oxford, England : Oxford University Press, 2003. — P. 852–870.
27. Huebner B. The role of emotion in moral psychology / B. Huebner, S. Dwyer, M. Hauser // *Trends in Cognitive Sciences*. — 2008. — Vol. 13, № 1. — P. 1–6.
28. Hutcherson C.A. The moral emotions: A social-functional account of anger, disgust, and contempt / Cendri A. Hutcherson, James J. Gross // *Journal of Personality and Social Psychology*. — 2011. — Vol. 100, № 4. — P. 719–737.
29. Iacoboni M. Neural mechanisms of imitation / Marco Iacoboni // *Current Opinion in Neurobiology*. — 2005. — № 15. — P. 632–637.
30. Izard C.I. Motivational, organizational, and regulatory functions of discrete emotions / C.I. Izard, B.P. Ackerman // *Handbook of Emotions*. — 2nd edition / ed. by M. Lewis and J.M. Haviland-Jones. — N.Y., L. : The Guilford Press, 2000. — P. 253–264.
31. Johnson M. Moral Imagination. The Implication of Cognitive Science for Ethics / M. Johnson. — Chicago : The University of Chicago Press, 1993. — 283 p.

32. Kohlberg L. Essays on Moral Development [Электронный ресурс] / L. Kohlberg. — 1981. — Режим доступа : <http://faculty.plts.edu/gpence/kohlberg.htm>
33. Kovecses Z. Metaphor: A Practical Introduction / Z. Kovecses. — Oxford : Oxford University Press, 2002. — 285 p.
34. Minsky M. Emotion Machine: Commonsense Thinking, Artificial Intelligence, and the Future of the Human Mind [Электронный ресурс] / Marvin Minsky. — Режим доступа : <http://video.mit.edu/search/?q=minsky&x=0&y=0>
35. Piaget J. Reason / Jean Piaget // New Ideas in Psychology. — 2006. — Vol. 24, № 2. — P. 1–29.
36. Prinz J. The emotional basis of moral judgment / Jesse Prinz // Philosophical Explorations. — 2006. — Vol. 9, № 1. — P. 29–45.
37. Ramachandran V.S. The Neurons that Shaped Civilization [Электронный ресурс] / Vilayanur S. Ramachandran. — Режим доступа : www.ted.com/talks/vs_ramachandran_the_neurons_that_shaped_civilization.html
38. Rizzolatti G. An Emotional Mirror Mechanisms [Электронный ресурс] / Giacomo Rizzolatti. — Режим доступа : <http://gocognitive.net/interviews/emotional-mirror-mechanism>
39. Ruiz de Mendoza F.J. Going beyond metaphonymy: metaphoric and metonymic complexes in phrasal verb interpretation / Francisco Jose Ruiz de Mendoza and Alicia Galera-Masegosa // Language Value. — 2011. — Vol. 3, № 1. — P. 1–29.
40. Tangney J.P. Moral emotions and moral behavior [Электронный ресурс] / June Price Tangney, Jeff Stuewig, Debra I. Mashek // The Annual Review of Psychology. — 2007. — № 58. — P. 345–372. — Режим доступа : <http://psych.annualreviews.org.10.1146/annualrev.psych.56.091103.070145>

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

41. DP: Brown D. Deception Point / D. Brown. — N.Y. : Pan Books, 2006. — 592 p.
42. EJ: Denker H. Error of Judgment / H. Denker. — N.Y. : Simon and Schuster, 1979. — 392 p.
43. HC: Dobbs M. House of Cards / M. Dobbs. — L. : Harper Collins Publishers, 1989. — 383 p.
44. LDL: Pilger J. Lies, damn lies // New Statesman. — July 27, 2009. — P. 14.
45. NIMN: Burchill J., Newkey-Burden Ch. Not in My Name. A compendium of Modern Hypocrisy / J. Burchill, Ch. Newkey-Burden. — L. : Virgin Books, 2009. — 194 p.
46. SC: La Plante L. Sleeping Cruelty / L. La Plante. — L. : Pan Books, 2001. — 468 p.

В статье рассматриваются семантико-когнитивные особенности организации эмоционального опыта носителей английского языка в контексте текстовой ситуации «нарушение норм этики». Эмоциональные реакции участников исследуемых ситуаций на нарушения этических норм изучаются сквозь призму средств языковой репрезентации моральных эмоций в современных художественном и публицистическом дискурсах с учетом когнитивных механизмов и психологических процессов, связанных с проявлениями этики.

Ключевые слова: моральные эмоции, моральное знание, текстовая ситуация, нарушение норм этики, показатели эмотивности.

This paper addresses semantic and cognitive properties characterizing the structured emotional experience of native English speakers in the context of the “Violation of ethics” textual situation. The communicants’ emotional responses to ethics’ violation in the said situations are considered in terms of linguistic means representing moral emotions in modern literary and journalistic discourses, with regard to cognitive mechanisms and psychological processes that underlie verbal manifestations of ethics.

Key words: moral emotions, moral knowledge, textual situation, violation of ethics, emotivity markers.